

Özgürlük Davası*

Mustafa Erdoğan**

Değerli Misafirler,

Değerli Özgürlük Dostları,

Hepiniz bu güzel akşama hoş geldiniz.

Liberal Düşünce Topluluğu'nu hepimiz tanıyor, biliyorsunuz. Malum, bize "özgürlükçü" diyorlar ki doğrudur. Liberal olmak kısaca özgürlük taraftarı olmak demektir. Liberalizmin ayırt edici özelliği, herkes için daha fazla özgürlük sağlamak üzere siyasî kurumların toplumda cebir kullanımını mümkün olan en asgarî düzeye indirecek şekilde oluşturulmasını öngörmesidir.

Özgürlük hiç şüphesiz en temel insanî değerlerden biri, belki de birincisidir. Birincisidir diyorum; çünkü, insanca bir hayat için vazgeçilmez olan adalet, barış, gönüllülük ve kendiliğindenlik gibi değerlerin hepsi ancak özgürlük temeli üstünde yükselebilir. Özgür insanların gönüllü beraberliği anlamında özgür toplum "insan"lığımızın gelişmesinin, yani medeniliğin de ilk şartıdır. Medenî bir toplum ancak adalet, barış, kendiliğindenlik, gönüllülük ve özellikle de özgürlük değerleri üstünde yükselebilir.

Özgürlüğün değerini takdir etmenin en kolay yolu, galiba, onun yokluğundaki duru-

mu tasvir etmektir. Özet olarak ifade etmek gerekirse, özgürlüksüzlük insana saygısızlığın, insanı aşağılamanın, tek düzeliğin, konformizmin, dogmatizmin, kaba baskının, keyfi müdahalenin, medeniyetsizliğin ve yoksulluğun kısaltılmış adıdır. Özgürlüksüzlük sahteliktir; ikiyüzlülüktür, sahicilikten uzaklaşmadır; kısaca kişiliksizliktir özgürlüksüzlük. Özgür olmayan insanların yapıp ettiklerini onların iradesine atfedemezsiniz de, onlar yaptıklarından sorumlu tutulamazlar. Özgür olmayanlar hiçbir zaman kendileri olamazlar; sahicî hayatları yoktur; teatral yaşantılara mahkûmdur onlar.

Aslında, 21. yüzyılın başlarında Türkiye'de yaşayan bireyler olarak, özgürlüğün değerini takdir edebilmemiz için, özgürlük durumu ile özgürlüksüzlük durumunun bu kavramsal karşılaştırmasına bile ihtiyacımız yoktur. Bakmasını bilen için, Türkiye'nin bugünkü durumu ne kadar da öğreticidir. Etrafınıza bir bakınız: Neredeyse, özgürlüklerine otorite eliyle ipotek konmuş, hemen hemen her mezhep ve mezhepten, kimi öfkeli kimi de çaresiz insanların ülkesi haline gelmiş bir Türkiye. Baksanıza, baskının bunalttığı insanlar ne kadar da çok maskelerle gezinmek ihtiyacı duyuyorlar! Ne kadar da çok tabular, dokunulmazlar var nefesimizi daral-

**Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi.

tan! Bu ülkede, memurlar, ama özellikle de üniformalı olanları, hayatı nasıl yaşamamız, neye inanmamız ve ne düşünmemiz gerektiğini bize buyurma hakkını kendilerinde görmüyorlar mı?... “Millet egemenliği”ne dayandığı söylenen bu sistemde, milletin kendilerine temsil yetkisi verdiği kimseler bile ya “esas duruş”ta siyaset yapmayı –eğer buna siyaset denebilirse tabii- ya da “karanlıkta ıslık çalmayı” tercih etmiyorlar, etmek zorunda kalmıyorlar mı?... Bin yıllık geleceğimizi belirleme iddiasındaki müteahhim irade karşısında sadece biz sıradan yurttaşlar değil, haklarımızı-hukukumuzu korumakla yetkilendirdiklerimiz bile sus-pus olup oturmaktan başka bir şey yapabiliyorlar mı?

Çoğumuz artık kanıksadığımız için belki farkında değiliz ama, Türkiye toplumu olarak aslında her tarafımız yasak levhalarıyla çevrilmiş durumdadır ve şuradan buradan habire ne yapmamız gerektiği bize buyruluyor. Ama asıl trajik olan, buyruk almaya alışmamız, bunu içselleştirmemiz ve halimize razı olmamız değil midir?...

Özgürlük yoksunluğunun en bariz göstergelerinden biri, sözün kamu hayatından sürgün edilmesi ve onun yerine güç politikasının ikame edilmesidir. “Müsademe-i efsar” yoktur artık; çünkü şimdilerde hakikat kıvılcımını kılıç darbeleri parlatıyor. Yeni zamanların kanunu “düşünme, konuşma, itaat et”tir. Ve ne yazık ki, özellikle böyle bir ortamda mazlumların, mağdurların, çaresizlerin melcei ve istinadgâhı olmaları gereken mahkemeler bile çok kere haklara göre değil, yasaklara ve keyfi buyruklara göre karar veriyorlar.

***

Bundan on yıl önce Liberal Düşünce Topluluğu’nu kurduğumuz zaman, hatırlayacaksınız, durum bugünkü kadar ümitsiz değildi. Hatta, tam tersine, bir ara toplum

olarak sahiden özgürleşeceğimiz ve kaderimizi elimize alacağımız hususunda kendimize güvenmeye bile başlamıştık. Ama ne yazık ki 90’lı yılların ortalarından itibaren hava değişmeye ve durum tersine dönmeye başladı. Nitekim, bu geri gidiş –veya “siyasî irtica”- 1997 yılında doruk noktasına ulaştı. Daha da şaşırtıcı olan, Türkiye’ye Avrupa Birliği yolunu açan Aralık 1999’daki Helsinki Zirvesi ile onu izleyen Katılma Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program’dan sonra da bu geri gidişin durmaması, aksine hızlanmış olmasıdır. Bugün on yıl öncesine göre özgürlükten daha uzağız ve ona olan ihtiyacımız da o ölçüde artmış bulunuyor.

Ne var ki, özgür olmak ve özgür kalmak kendiliğinden gerçekleşen durumlar değildir. Özgürlük için mücadele etmek, onu bir dava haline getirmek gerekiyor. Bağışlamayla, lütufla, ihsanla özgürlük olmaz; özgürlüğün hem kazanılması hem de korunması için özel çaba göstermek gerekiyor. Çünkü, hiçbir yerde iktidar sahipleri özgürlükten yana değildirler; esasen böyle olmaları için bir neden de yoktur.

Liberal Düşünce Topluluğu baştan beri özgürlük için var. Bu bizi otomatik olarak iktidar sahiplerinin baskılarının hedefi haline getirir, nitekim getiriyor da. Bunda şaşılacak bir şey yok. Topluluk olarak biz, baskıların özgürlük davasına bağlı olanlar arasında bir yılgınlık havası yaratmasına izin vermemez gerektiğinin bilincindeyiz. Evet; yılgınlık tuzağına düşmemeliyiz. Çünkü, biliyoruz ki, yılgınlık psikolojisine teslim olmak özgürlük davasını kaybetmektir.

***

Değerli Özgürlük Dostları,

Bugün burada LDT’nin 10. kuruluş yıldönümü vesilesiyle toplanmış bulunuyoruz.

Ama bu toplantı aynı zamanda Topluluğumuzun kurucularından, değerli düşünce adamı Kâzım Berzeg'in Türk düşünce hayatındaki liberal uyanışa olan katkılarını takdir ettiğimiz de bir göstergesidir. Şahsen benim hayatımdaki en büyük bahtiyarlıklarımın birisi Kâzım Bey'i tanımak olmuştur.

Kâzım Bey'e teşekkür borçluyuz; sadece LDT'nin on yıllık başarısındaki katkılarında dolayı değil, fakat aynı zamanda kıdemli ve istikrarlı bir liberal demokrat olarak ülkemizin fikir hayatına yaptığı katkılardan dolayı da.

"Kıdemli ve istikrarlı bir liberal demokrat". Bu nitelemedeki "kıdem" in altını özellikle çizmek istiyorum; çünkü pek çok kişinin artık kendisini rahatlıkla liberal demokrat olarak tanımlayabildiği bugünlere, uzun, yorucu ve ısrarlı bir fikir mücadelesine ilâveten, büyük yanlışların insanlığa maliyetinin de artık itiraz kabul etmez biçimde ortaya çıkmış olması pahasına ulaşılmıştır. Buna, Türkiye'de liberal demokrat olmanın ve öyle kalmanın kendine özgü güçlüklerini de eklemek gerekir. Özellikle yakın geçmişinde yarı-totaliter bir tek parti tecrübesi bulunan, fikir dünyasının sağ ve sol kolektivist, devletçi ve paternalist akımlar tarafından kuşatılmış olduğu ve bireyin ve birey haklarının küçümsemediği bir ülkede, sürekli ve istikrarlı biçimde hürriyet, adalet ve barış gibi liberal değerleri savunmuş olmak, gerçekten saygıyı hak eden bir "kıdem" ve "istikrar"ı ifade etmektedir.

Kâzım Berzeg'in, genç bir hukukçu olarak hayata atıldığı andan bugüne kadar muhafaza ettiği istikrarın başlıca dayanaklarından birisi, liberal felsefenin sahih kaynaklarına, ona katkı yapan büyük düşünürlere vakıf ve genel olarak da liberal çizginin esas olarak orada olduğunu hep vurguladığı Anglo-Sakson düşünce geleneğine aşina olmasıdır. Çağdaş medeniyetin liberal esaslar üzerine kurulu olduğunu uzun yıllar önce tespit etmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'de

hep göz ardı edilen veya yeterince tanınmayan Anglo-Sakson liberalizmini tanıtıcı yazıları da çok erken bir dönemde kaleme almış; bu arada Fransa'nın "çağdaşlaşmanın yanlış kapısı" olduğunu dile getirmekten de geri durmamıştır.

Berzeg'in liberal felsefeye vukufu, sadece bu zengin teorik birikiminden değil, bizzatihi hayatın pratiğinden de beslenmiştir. Kariyerinde ziraatçiliğin de olması, onun devletçi-müdahaleci politikaların bu alanda doğurduğu sorunları yakından müşahade etmesini ve önerilerini de bu pratik bilgiyle desteklemesini sağlamıştır. Meselâ "devletçilik öncesi Samsun ekonomisi"ne ilişkin yazılarında, sadece belirli bir bölgenin değil, müdahaleci/devletçi bir politikanın genel olarak tüm ülkede ortaya çıkardığı tahribatı itiraz götürmez biçimde somut verilerle gözler önüne sermiştir. Yükselen sol söylemin etkisi altında toprak reformunun revaçta olduğu 1970'li yıllarda, "Türk Tarımı ve Toprak Reformu" adlı kitabında bu projeye eleştirel yaklaşmak medenî cesaretini gösterebilmiştir.

Aynı şekilde, ekonomide sözde bir Sovyet başarısından söz edildiği bir dönemde, "sosyalist üretim kalitesizdir" diye yazarak, sosyalizmin kendisini haklılaştırmak için başvurduğu önemli bir argümana, ciddi bir analizle meydan okuyan da odur. Yetmişli yılların, liberalizmi sağın içinde soluk bir renk olarak barındırdığı bulanık atmosferinde liberal geleneği teşhis ederek, onu sadece sosyalizme karşı değil, aynı zamanda faşizme karşı da savunmaya, onu sağın içindeki illiberal ve anti liberal unsurlardan ayırmaya yönelik çabalarıyla, döneme egemen kafa karışıklığını gidermek için uğraş vermiş olan da Kâzım Berzeg'tir. Nihayet o, devlete karşı genel şüpheciliğini hiçbir zaman elden bırakmayan tutarlı bir liberal olarak da temayüz etmiştir.

Kâzım Bey'in liberalizmi soyut-evrenselci bir projeden ibaret değildir; o her zaman liberal değerleri yerel şartlardan yola çıkarak

desteklemeye büyük önem vermiştir. Onun liberalizm anlayışı yerel değerlerle kategorik bir karşıtlık içinde değildir; mensubu olduğu toplumun kültürel geçmişiyle barışık olma çabası onun kariyerinin belirgin bir özelliğidir. Meselâ o, İslâmın liberal bir yorumunun hem teorik hem de tarihsel olarak mümkün olduğuna kanidir. Türklerin Anadolu'yu yurt edinebilmiş olmalarında asıl etkenin, hoşgörü ve insan saygısı gibi liberal temayüllerin ilk dönemlerde baskın olması olduğunu, çöküşün ve kayıpların da esas itibarıyla bu değerlerden uzaklaşmanın bir sonucu olduğunu düşünür. Kısacası Berzeg'e göre liberal gelenek Türkiye toplumu için yabancı bir unsur değildir.

Öteden beri sahip olduğu entelektüel tecessüsü, kuşatıcı bilgisi ve genel entelektüel birikimi, Kâzım Bey'in özgürlüğün sahici anlamını idrak etmesini kolaylaştırmış ve onu hayatının her döneminde tavizsiz bir özgürlük savunucusu yapmıştır. Özgürlükçü fikirlerin pek de geçer akçe olmadığı, dahası, onları anlayabilecek yeterli bir entelektüel çevrenin henüz oluşmuş olmadığı uzun yıllar boyunca onun yazılarının hak ettiği ilgiyi gördüğü ne yazık ki söylenemez. Onun içindir ki, 90'lı yılların başında önce Atilla'nın, sonra da benim kendisiyle tanışmamız bir dönüm noktası olmuş; bu tanışma ve buluşma ülkemizin düşünce dünyasında ciddî bir dönüşüm sürecinin başlangıç işareti olmuştur. Bu işaret Liberal Düşünce Topluluğu'nun temellerinin atılmasıdır.

Liberalizmi Türkiyeli okuyucuya tanıtan ve ilk kez adını koyarak savunan akademisyenlerle, bunu uzun yıllar boyunca bireysel çabalarıyla yapan tecrübeli bir hukuk adamının bir araya gelişi, gerçekten de bir dönüm noktası olmuştur. Bu beraberlikte Kâzım Berzeg'in sadece tecrübesi ve birimimi değil, belki garip gelecek ama, akademisyen olması da birçok bakımdan bir avantaj teşkil etmiştir. Her şeyden önce, kendisini akademik

çalışmanın getirdiği şekli sınırlamalarla bağlı hissetmeksizin bağımsız bir biçimde fikir üretmesi, teorik bilgiyi uzun yılların tecrübî bilgisiyle zenginleştirmesi ve akademisyenlerin düştükleri birçok hatadan başışık olması, Kâzım Bey'in bu beraberlikteki katkılarını vazgeçilmez (ve ikame edilemez) kılmıştır. Öte yandan onun, dikkatleri kimi zaman bilindiği varsayılan, ama aslında kolaylıkla gözlerden kaçan bazı önemli hususlara çekebilmesi ve genel olarak bilge kişiliği bu beraberlikte son derece ufuk açıcı ve yol gösterici olmuştur.

Liberal Düşünce Topluluğu, dostlukla taçlanan bu fikrî beraberliğin bir ürünü olarak, bildiğiniz gibi, 1992 yılında tesis edilmiştir. Topluluğun kurucu başkanlığı onuru da, liberal fikriyatın Türkiye'deki bu tecrübeli duayenine ait olmuştur. LDT, gelişmesine paralel olarak ihtiyaç duyduğu mekâna da ilk olarak Kâzım Bey'in avukatlık bürosunun bir odasını tahsis etmesiyle kavuşmuştur. O zamandan bugüne Kâzım Bey, makale ve kitapları, seminerleri ve ufuk açıcı sohbetleriyle, hem biz LDT üyelerine hem de ülkemizin fikir hayatına paha biçilmez katkılar yapmaya devam etmektedir.

Bu on yıllık zaman içinde toplum olarak içine itildiğimiz ve Topluluğumuzu da kuşatan sorunların, onun sebatından ve azminden bir şey eksiltmediğini belirtmek belki gerekli olmayabilir. Ancak onun, 28 Şubat sürecinde özgürlüğü tutarlı olarak savunmaktan geri durmamasının maliyetine katlandığını, örneğin bir süre büyük medyada makalelerinin yayımlanmadığını, hakkında davalar açıldığını, ama buna rağmen özgürlüğü kategorik olarak herkes için, bu sürecin kurbanları için de savunmakta tereddüt etmediğini vurgulamakta fayda görüyorum.

Değerli misafirler,

İşte bu akşam bir araya gelişimizin bir nedeni de, daha özgür bir dünya ve Türkiye

için azimli, ısrarlı ve inatçı bir mücadele veren değerli bir fikir adamına, Kâzım Berzeg'e, çoktan hak ettiği ve kendisine en çok yaraşan bir ödülü, "Özgürlük Onur Ödülü"nü vermektir.

Bizler onu, içinde doğup yaşadığı ülkenin ve dünyanın sorunları karşısında duyarlı, insanın insan olarak varolabilmesinin vazgeçilmez şartı olan özgürlük konusunda tavizsiz ve bu amaçlar doğrultusunda dur durak bilmez bir uğraş içinde olan bir fikir adamı ve

değerli bir dostumuz olarak tanıyoruz. Bugün burada kendisini size bu yönüyle takdim etmekten dolayı büyük bir mutluluk duyuyorum. Bu vesileyle Kâzım Bey'e afiyetler diliyorum, özgürlük davasına hizmetinin daha uzun yıllar sürmesini ümit ve temenni ediyorum.

Hepinize saygılar sunarım.

* 1 Haziran 2002'de LDT'nin 10. yılı dolayısıyla düzenlenen yemekte Kâzım Berzeg'e "Özgürlük Onur Ödülü" verilmesi münasibetiyle yapılan konuşma.

İslam ve Liberalizm

Mustafa Erdoğan

Liberalizmin entelektüel gücü ve temel insani problemlerin bazılarını getirdiği çözümlerin haklılık ve işlerliği gitgide daha fazla kabul görmektedir. Buna karşılık eskiden beridir varolan itiraz veya eleştiriler yeniden gündeme getirilmektedir.

Şüphesiz, çok önemli bir konu evrensel değerler içeren liberalizmin mahalli olgu ve değerlerle olan ilişkisi ve uyuşma veya çatışma derecesidir. Bu çerçevede özellikle liberalizm ile İslam ilişkisi çeşitli çevrelerde sorgulanmaktadır. Liberte'nin okuyucuya sunmaktan gurur duyduğu *İslam ve Liberalizm: Bir Deneme*, bu konuda ülkemizde şimdiye kadar yazılmış en özgün çalışmalardan biridir

LIBERTE

Kitaplığınızda Özgürlüğe Yer Açın...